

diği genellikle kabul olunursa da bunun ne derecede olduğu pek açıkça anlaşılamamaktadır. Bursa Türk eserleri üzerinde hazırladığı doktora tezi 1909'da basılan Wilde, türbenin çok yakın tarihlerde tamir edildiğini ve bu sırada çok çirkin ve parlak renkli nakışların yapıldığını bildirir. Ahmed Tevhid Bey de Bursa valiliği sırasında Ahmed Vefik Paşa'nın türbedeki badanaların altında orijinal nakışları bizzat bulunduğunu ve onları restore ettirdiğini yazar. Sonuç olarak bu türbenin iç süslemesi, bir bütün halinde XV. yüzyılın Türk iç bezeme sanatını ve estetiğini mükemmel aksettiren bir örnek kabul edilir.

Türbenin ahşap kündekâr kapı kanatları da itinalı ve kaliteli bir işçiliğe sahiptir. Bunların panolarına oyma çiçek ve yaprak motifleri işlenmiştir. Kanatların demir kuşakları da kabartmalarla bezlenmiştir.

Türbenin içinde eşit büyüklükte dört mermer lahit vardır. Bunların ahşap sandukaları, dolayısıyla örtüleri ve kavukları yok olmuştur. A. Gabriel, giriş holü kemerinin iki yanında görülen 8 cm. çapındaki kurşun doldurulmuş oyma sekizgenin, binanın mimarının adını koymak için yapıldığını ileri sürmekte, fakat bu tahminini destekleyecek bir ip ucuvurmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

H. Wilde, *Brussa, Eine Entwicklungsstätte Türkischer Architektur*, Berlin 1909, s. 76-78; Süheyl Ünver — Zeki Pakalın, *Bursa'da Fâtih'in Oğulları Mustafa ve Sultan Cem ve Türbeleri*, Bursa 1946; Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, Bursa 1950, s. 42, nr. 11; A. Gabriel, *Une capitale turque: Brousse-Bursa*, Paris 1958, I, 121-122, lv. LIX, LXIV, CIV; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 161-168; Ahmed Tevhid, "İlk Altı Pağışahımızın Bursa'da Kâim Türbeleri", *TOEM*, III/17 (1331), s. 1058-1059.

SEMÂVİ EYİCE

CEM' ve TE'LİF

(الجمع والتأليف)

Hadisler arasında görülen ihtilâfları giderme yollarından biri.

Hadislerden birinin emrettiğini ötekini nehyetmesi şeklinde özetlenebilecek olan "ihtilâf'ül-hadis" meselesinin çözümü için cem', nesih, tercih ve tevakkuf gibi çeşitli usuller bulunmaktadır. Birbirine zıt gibi görünen iki hadisten her biriyle aynı zamanda amel etmeyi mümkün kılan bu usullerin başında cem' ve te'lif metodu yer almaktadır. Bu metod, iki hadis arasındaki ihtilâfı te'vil yoluyla

giderme esasına dayanmaktadır. Cünkü peygamber olması itibarıyla Resûlullah'ın tenâkuza düşmesi, tutarsız sözler söylemesi düşünülemez. Buna göre Hz. Peygamber'e aidiyeti kesinlikle bilinen hadisler arasında daima mâkul bir izah bulunabilir. Abdülhay el-Leknevî, bu tür hadislerde âlimlerden birinin dikkatinden kaçan bir ittifak noktasının bir başkası tarafından bulunabileceğini ileri sürerek cem' ve te'lif usulünün sınırsız olduğunu söylemektedir. **Tevfik** diye de adlandırılan cem' ve te'lif metoduyla hadisler üç şekilde bağdaştırılır. 1. Hükmü umumî olan delili bir mânaya tahsis ederek; 2. Mutlak olanı sınırlandırarak; 3. Hadislerin ayrı ayrı durum ve olaylara ait olduğunu göstererek. Hadisleri bağdaştırmada dikkate alınacak husus, sonuçta her iki delilin de yürürlükte kalmasıdır. Bu sebeple problemin çözümünde hadisçiler daha çok cem' ve te'lif metoduna öncelik vermişler, Hz. Peygamber'e ait olma ihtimali bulunan rivayetlerin hiçbirini terketmemek için zorlanmadan te'vil etmenin gereğini savunmuşlardır. Bunun her zaman mümkün olduğunu söyleyen İbn Huzeyme, "Resûlullah'tan sahih senedle gelmiş birbirine zıt iki hadis bilmiyorum; kimin elinde böyle hadis varsa getirsin te'lif edeyim" demiştir. Bu sözünden, onun aslında cem' ve te'lif sınırları dışında kalan nesih, tercih ve tevakkuf gibi usulleri de te'lif yolu kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Cem' ve te'life örnek olarak şu hadisler zikredilebilir: "Dinini değiştireni öldürünüz" (Buhârî, "Cihâd", 149, "İ'tişâm", 28, "İstîtâbetü'l-mürteddîn", 2; Ebû Dâvûd, "Hüdûd", 1) hadisleriyle -dinden dönen kadınlar söz konusu olduğunda- "Resûlullah kadınları öldürmekten menetti" (Ebû Dâvûd, "Cihâd", 111; İbn Mâce, "Cihâd", 30; Dârimî, "Siyer", 25) hadisleriyle çelişkili görünmektedir. Birinci hadis bir genelleme kabul edip dinini terkeden kadın erkek herkesin öldürüleceği, ikinci hadis de savaşa katılmayan gayri müslim kadınlara tahsis etmek suretiyle onların öldürülmeyeceği sonucunu çıkarmak mümkündür. Ayrıca birinci hadisteki genel hükmün ikinci hadislerle cemetmek ve dinden dönen kadınlar öldürülmez sonucuna ulaşmak da mümkündür. Nitekim Hanefîler bu ikinci çözümü benimsemişlerdir.

Diğer bir cem' ve te'lif şekli de bir sebep ve zaruret bulunması kaydıyla bir-

birine zıt görünen her iki hadisi te'vil etmektir. Buna da örnek olarak şu hadisler gösterilebilir: "En hayırlı şahit, istenmeden şahadette bulunandır" (Müslim, "Akziye", 19; Ebû Dâvûd, "Akziye", 13; Tirmizî, "Şehâdât", 1; İbn Mâce, "Ahkâm", 26). "Nesillerin en hayırlısı çağdaşlarım, sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenlerdir" hadisinin devamında "daha sonra istenmeden şahitlik yapacak bir neslin geleceği" belirtilmiştir (bk. Buhârî, "Fezâ'ilü aşhâb'in-nebi", 1, "Rikâk", 7; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 210-212, 214-215). Birinci hadiste dava sahibi tarafından tanınmayan, ikinci hadiste tanınan şahit kastedilmiştir. Çünkü tanınan şahit istenmeden gelirse bunu yaratmak için yapmış olabileceğinden çağrılmayı beklemesi daha uygundur. Bu tür te'liflerde hadislerin özelliklerine göre daha çok izah şekli bulmak da mümkündür. Nitekim bu son iki hadisle ilgili üç ayrı te'vil daha yapılmıştır.

Cem' ve te'lifin pratikteki sonucu, her hadis uygulama imkânına kavuşturmadır. Ancak yapılan te'villeri destekleyen şer'î delillerin bulunması temel şarttır. Böyle olmadan sırf re'y* ile yapılacak bir cem' ve te'vil makbul değildir. Bu sebeple cem' ve te'lif, hadis ve fıkıh ilimlerini ve bunların usullerini iyi bilenler tarafından yapılabilir. İslâm âlimleri, zorlama olmadan yapılan te'villerle cem' ve te'lif edilmiş hadislerin her ikisiyle birlikte amel etmenin vacip olduğu hususunda görüş birliği içindedirler.

BİBLİYOGRAFYA :

Dârimî, "Siyer", 25; Buhârî, "Cihâd", 149, "İ'tişâm", 28, "İstîtâbetü'l-mürteddîn", 2, "Fezâ'ilü aşhâb'in-nebi", 1, "Rikâk", 7; Müslim, "Akziye", 19, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 210-212, 214-215; İbn Mâce, "Cihâd", 30, "Ahkâm", 26; Ebû Dâvûd, "Hüdûd", 1, "Cihâd", 111, "Akziye", 13; Tirmizî, "Şehâdât", 1; Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen* (nşr. M. Râgıb et-Tabbâh), Halep 1932, III, 80; Şevkânî, *İrşâdü'l-fuhûl*, s. 38-42; Leknevî, *el-Ecvibetü'l-fâzıla* (nşr. Abdülfetâh Ebû Gudde), Halep 1384/1964, s. 160-221; İsmail Hakkı İzmîrli, *İlm-i Hilâf*, İstanbul 1914, s. 202-203; İsmail L. Çakan, *Hadislerde Görülen İhtilâflar ve Çözüm Yolları*, İstanbul 1982, s. 169-194.

İSMAİL L. ÇAKAN

CEMAAT

(الجماعة)

Ashap, müctehid imamlar veya her devirdeki müslümanların büyük çoğunluğu gibi anlamlara gelen ve Ehl-i sünnet için kullanılan bir tabir

(bk. EHL-i SÜNNET).